

Ne može se zaustaviti padanje ranijih predstava u donji svet, u telo bića odakle opevaju penzionisanu i odsluženu vojnicu, što se tiče jednog aktuelnog života, čeznu gornji živi svet i ponekad dolaze pred kapije starog grada, dinamično isto tako, udarajući zvekirom i izazivajući paniku modernog sveta.

A dole je sve što nekad beše mlado. Suprotno od životnih zakona, načela imaginacije nam kazuju da je svet starih predstava svet jedne daleke mladosti koja više nije nizašta. Neko nas je prisilio da penzionismo jedne snage. Ne možemo da posmatramo ovaj kraj tako dugo. Ne možemo da uživamo u ovom prizorima ili ovim plovima tako dugo. Ne možemo da se izne-nadužno sve novim izliva slika života tako dugo; i restlovi onoga što je proma-ko svesnoj pažnji, i znatiželji, ono što je potpuno, dole je, slaže se u memoriji, gornji slojevi prekrivaju se.

Ah, ta memorija je gotovo jedan novi svet rođen iz ovog padanja i slaganja iz gornjeg živog, aktuelnog sveta. Tamo se kriju nepoznati nam još zakoni trajnosti! Sve što kasnije dolazi istovremeno je mlađe i starije; mlađe jer kasnije dolazi, jer je tek sada njegov vremenski život, ali do-lazi kao pozniji trenutak iz najboljih ča-sova i najsnažnijih trenutaka bića. Kad penzionismo u gornjem svetu, ovaj! me-njamo mladica za stare; kad dozivamo iz unutrašnjosti bića, penzionisani svet us-pomene, mi pozivamo penzionisane mla-di-ce. Eto, jednom reči, da ne bismo sli-ku razblažavali, zašto mi to rado činimo, kada se služimo memorijom.

Stari penzionisani mladici dolaze iz unu-trašnjosti podsvesti na kapije velikog gra-da. Mora da su u pitanju veliki uzorci! Re-zerve bića, daleke rezerve mladosti, koja je otišla u prošlost, i elegija se u memoriji, dolaze sada da pomognu u kritičnom ča-su bića, da ga zamene ako je potrebno, ili da mu podare poslednju utehu, okružuju-ći ga mirnim i utešnim prostranim vrtovi-ma mladosti. U tom prelasku iz ranijeg sveta u kasniji, u prelasku iz stanja ništa-vila u stanje jedne korisne, vitalističke borbe, čine se ove slike ponovo vrednim, i dobijaju ogromnu biološku vrednost. Gde se sada aktivne snage života? Tako nepo-trebne, tako slabe, a otvara se zeleni po-jas uspomena: ništa nije izgubljeno a da ne bi sada, zajedno sa tim ljudskim živo-tom koji poziva svoje daleke, svoje zatu-rene rezerve, da mu vrate ono što su ne-kad same bile, slavu i vedrinu, bezbriz-nost, snagu, i da sada, u času kad izgleda da je sve u naponu, kroz reverzibilnost, umre zajedno sa bićem pozivaca.

U tom poretku jedne kratkotrajne od-brane života, njihova je akcija proraču-nata, njihova je metafizika duboka. Ne-procenjiva je. Mada u suštini, u praktič-no-m smislu, bez rezultata je pojava ovih poslednjih rezervi bića, ovih kumira i fe-tiša, ovih idola mladosti, u časovima ago-nije. Kad biće žrtvuje te poslednje vred-nosti da bi ih upotrebilo za spasavanje, ono ih još jednom vidi, uživa, i ono im daje, oslobođenosti ih svih ranijih akcidentija, jedan dublji smisao, otkrivajući tako po-slednje značenje koje mogu da imaju za biće umiruće, za biće pesnika, za biće čoveka. Nama i nije ništa drugo cilj, ništa radije ne bismo hteli da znamo nego tu poslednju vezu na relaciji osmišljavanja pesničke slike: da vidimo šta je pesnik u časovima koji su vrlo kritični, mogao i žeo-leo da učini sa njima. One su se čuvala za tu priliku. On ih sada izvlači i to je posled-nje ono mogu u integritetu njegovog bića, da mu podare. Ispituju taj smisao, smisao vrednosti koja ih iscrpljuje u pogle-du njega, mi, faktički, dolazimo do jed-nog živog i konkretnog značenja njihovog, malo poznatog, gotovo neistraženog. Ot-vara nam se vidno polje u čitavu jednu neistraženu oblast.

Ono što sam ispitivao u ovom radu jeste postoji li u životu svakog pojedinca neka vrsta kraljaka koja je kao kad se čovek vidi sam, licem u lice sa beoćugom smrtni-kad ledeni talas ukoči pogled i kad na-staje kratkotrajna, trenutna preformacija bića unutar sebe, neka vrsta unutrašnje nove snage i otpora. Tada je začas lede-ni val zaustavljen, a biće uživa koji tre-nutak slike svoje zdrave i bogate prošlo-sti. Ako ima vremena ono tada prošetia i vrtovima svoje mladosti. Ono se nesvesno odlučuje na to, gotovo sam život istura iz sebe ovaj nam lužurni hederni sanan od imaginiranja prošlosti. Na tome jedva mo-gu da se zaustavim. Česte slike životnih kriza koje su mi se nudile, smrt jedne pri-jateljice, poslednji časovi jedne stari-ce, starije koja je to bila prerano, silom nje-ne bolesti, njene uklete smrti koju ja no-sila u svom telu, njihovo ponašanje sve do zadnjeg časa, podstaklo me je da raz-mišljam o toj divovskoj borbi koju goli život vodi sve do poslednjeg časa. I kad lekari dižu ruke, biće se već okružilo sli-kama „zaštite“. Pošto sam siguran da je savremeni čovek u toku života često iz-ložen ugasnuću, da ga neurotički progna-njaju fantomi prolaznosti, u njegovom živo-tu dolazi od takvih kratkih spojeva kad se intenzitet imaginacije penje do vrha svesti i nosi je na široku pućinu.

Pesničke slike vezane su za izuzetne živo-ne situacije kad je biće opustošeno ne-kim iznenadnim otkrovenjem života, otkrilo po-slednje najdragocennije rezerve u sebi i istu-rilo ih u prve redove, za odbranu. Eto poku-šaja da se vrednuje pesnička slika: u tim ve-likim krizama života, istura se ono naj-vrednije, od toga se prave nove pretop-ljene slike. A tada dolazi do potpune krize

svih vrednosti. Upotreba svih životnih re-zervi, svih velikih životnih vrednosti, kao i njihova kriza, eto pravog trenutka za istraživača. Visok stepen životnih akcija i njihov pad, nulto stanje svih vrednosti, istovremeno tu su sadržane sve vitalističke pretpostavke, sve nihilističke misli. Odatle se može jednako, po svome regionalitetu, izroditi kako filozofija života i njegovih snaga, tako i filozofija apsurdna i nihilizma.

Mož spomenik bi zgasnuo poput raspružene granate
Granate što liče na mimoze žute
Taj bi spomen zatim raširen po kraju
Pokrio svet ceo mojom krvlju vreloom
More brda, polja, zvezda što nestaju
Kao plodovi slatni u voćnjaku zreloom.

Gijom Apoliner

U nama se bude instinkti odbrane i stra-ha i kad su povodi za njih neozbiljni kao na primer kad posmatramo lava u kavezu koji ne može da nam naškodi. Ovaj daleki blesak jednog izvortca starija nije opo-mena da čemo se susresti sa zveri u bu-dućnosti, na otvorenom prostoru, slabo na-oružani. Ali kakav sanjalac doživljava ovakvu sanjariju. Staza između kaveza je reka koja ga odvaja od dve obale sa ko-jih dolazi opasnost. On doživljava prvobitni strah. Izvor o kome smo govorili je i za budućnost i za prošlost jedno ime, go-tovo kao isti fenomen, prafenomen, i mi vidimo nasu budućnost krcatu opasnosti-ma kao i prošlost. Pa ipak, mi smo sve dalje od tog izvora straha oba puta. Ta-ko se radaju predstave koje suštinski ne-maju nikakve veze sa postojanjem zveri u kavezu. Slika da se ona vidi je prvobitna slika gledana sa splava, sa reke.

Udaljavamo se od izvora ali prve slike putuju zajedno sa rekom, sa nama. One su prosute oko, kao stari svet bez prošlo-sti. Zbog toga je teško izvući krajnji sud o poreku ovih predstava. Biće izlazi iz okolnosti pod kojima nešto predstavlja stvarnu opasnost. Visina kuća, beskrajinost bele pustinje, sjaj zvezda nekretnika od kojih nas dele svetlosni vekovi, izazivaju u biću strepnje mada nemamo nikakvog konkretnog iskustva kakve imaju posled-ice ovih elemenata sveta na pojavu radija-cije bića. Ova arhitektura prostora deluje zapanjajuće jer govori da nas ovaj svet prima samo na kratko i da je naše saznan-je samo jedno kratkotrajno uživanje elemenata i ove građevine sveta. Uba-đuje svaka pojava koja prevazilazi čoveka i koja nije nastala po meri ljudskog isku-stva.

Evo čoveka koji umire. Poslednji put u njegovom oku elementi sveta dolaze da se predstave labudovom pesmom svoga le-pog trajanja, lica i čistote. Njegova ago-nija koja ga odvaja od prisutnih nije sa-mo igra zaludenih živaca, ona je ispunje-na karakterističnim predstavama iz života i gledanja samrtnika. Tada on potanja u svoje anterijerne kadrove ne bez drama-tike. On vidi sebe u usponu, odvaja se od tog letećeg mladog boga, i njegovo mu saznanje govori da treba da kaže posled-nje zapovesti. On ih daje na očigled prisutnih, neki od njih su opet deca, on ih doziva i govori jednom davno izgovorene želje, sada samo tirade. Ovaj pad praćen najranijim akcidentijama traje kao jedan dug vek. Posle toga dolazi nok. Nema pa-da! Nema ga! Jednaku tu vrednost imaju zgrade, reči, osmesi, udarci pesnicom, ša-

Šta sve ne činim da bih dokazao da vas ljubim! Eto ste me došli da sam se bi sudim, dok tvorite bogove od onih ko-ji zboru laž.

II

Puštam da izgovarate gusti mulj, kao što ga nekad vama izgovarahu prije nego me zaboli. Čini vam se da u mene, u zemlju pokornu, puštate korijen. S obom obmanu-ti silazite u grob otvoren. Vrijeme je da vam kažem:

Dan u koji ćete prepoznati kakav ste kad cijedili izmed zuba, nećete preživjeti bez muka.

IV

Radio sam u mrzloj jami i jedino svetlo-bijaše treptava stijen. Nije me pek-lo što mi na sve strane izbijashe pljesni-vo meso kroz krpe prodire, jer vi ste rekli da tu ima nešto zlatom što se ne mjeri. U sušenoj čipke odjenuti, vi ste vani pili gustu vinu u ritmu vesnog smjeha njihale se trave. Kad mi već sred tame oči izišile i zadnja vatra mignu iz mišica, onda ste me zasuli. Sjedište na mom grobu mrtvi otac, ne znajući da sam konačno našao.

BOŽO VUKADINOVIĆ PESNIČKE SLIKE AGONIJE

10-74885638

mari sudbine, pucnji i krv prolivena. O-kružen tim slikama tada bi on gotovo mo-gao da ponovi Nervalove reči: „To je da-kele istina... mi smo besmrtni i donosi-mo ovamo slobodu slike koja smo želi-li. Kako je divno znati da će ono što smo voleli uvijek postojati oko nas. Bio sam veoma umoran od života.“ Bio je to pravi trenutak da Zerar umre. Ali slu-tite u njegovim rečima beoćuge smrti, o-je jedan od retkih i lepah primera kratkog spoja.

Ono što mi vidimo samo su konvencio-nalni znaci umiranja. Mi ne možemo da shvatimo kakav se džinovski čin odvija pred nama. Tako se na žicama tuđe gitare poslednji put čuju zalutali damari jednog srca koje više ne kuca. Ove apstrakcije mi ponovo sanjamo kao jedan antropokosmi-čki korelativ koji ima hiljade varijacija. Ono što je bitno jeste da je agonija veliki izazivač imaginacije, da je sa smrću umro veliki pesnik a da su prisutni neka vrsta filozofa ohlađenih pre samrtnika, čija du-ša poslednji put zapoveda elementima gra-đevine sveta da dolaze po azbučnom redu u mundirima ambasadora. Zato su naši snovi i kad se zovu poetskim, hladne ap-strakcije, siromašni, mada u punoj snazi koja dolazi iz sužet volje. Oni su pilule o životu kako da se živi, misli i stara. Oni nikada neće imati svoju dramu.

Polako jedna za drugom sve ove stvari, svi oni elementi prolazili su pored očiju umirućeg. Kontekst živih koji dvore ne postoji. To je kontekst na koga se samrt-nik ljuči, i koji mu zadaje poslednje, naj-teže jade. To je krug onih hiljena, onih dželata koji pipaju dokle je sada stigao otrov, i ocenjuju prema hladnoći poje-dinih delova tela. Ah, kako bi on rasterao rado ove apstraktne misli koje mu prekra-daju nekoliko uzastopnih rođenja. Tako je on umiruću išao u susret svetu i nije mogao da ga podigne. On nije „padao“ i spasio se pada. Svet je išao isto prema njemu, a onda se našao s one strane. S one strane ne postoji, i mi pozivamo pe-šake našeg jezika da se sačuvaju od pada-

nja u veliko kosmičko ništa. Mi im zvi-ždimo kao lovci, naše trube odjekuju i sve bliže je lazev vernih pasa koji su go-nili divlju zver da bi nešto od mirisa da-lekih tragova doneli na svoju njuski.

Da li čovek može da vidi u času smrti? Svetlost je veća ako odmah nastupa to-talni mrak. Mrak nastupa gotovo bez sme-ne. Na najvišem nivou ruše se obasjana ogledala u hiljadu crnih slojeva. Milioni slika protutnje kao komadi jedne tek raz-bijene zvezde i kad naidemo iz roja mi vi-še ne vidimo ništa jer se zauvek naša zve-zda raspala. One slike to su meteori naše razbijene zvezde, zvezde našeg bića. Otuda mislim da je moguće ne osetiti pad, i proći kroz kosmos meteorita, koji je naš najveći i jedini kosmos. Ko hoće da filo-zofira drukčije taj nikad nije živeo svoj ko-smos i on dolazi sa strane. Njegov papir je toliko istrošene radijacije da ga ni je-dno sjajno zrno ove prašine neće upaliti. Mislim da je čas agonije jedno stanje kad smo obasjani lepim rasulom naše razbi-jene vojske koja se postavlja svuda oko i u čijim svetlostima i zaludenosti ogledala vidimo poslednji put primordijalna bđenja našeg bića čija je žiža izmišljena. Ja ne mogu inače da tvrdim kako postoje neke definitivne granice čovekove moći koja bi izlazi iz preciznog rada pojedinih ele-mentata koji nas napuštaju i kojima smo poslednji put obasjani kao jedno veliko prazno sjajno ništa. Da li se može ili ne može verifikovati taj trenutak to je bila tema starih moralista, jednog Epikura. Časovi velike poezije prolaze. Ona se ra-da u krvavom odvajanju od života. Kako dolazi filozofija zabavljajući svoje pore-ko? Ja o tome znam samo toliko da je ona zauzeta ljudskim znanjem ili jezikom kojim se to znanje iskazuje.

Otuda, služeći se ranijom metaforom hteo bih da kažem sada jednu smelost: Mi kao da više puta umiramo u toku ži-vota, sačuvali fizičku organizaciju, pun koordiniran rad cele mreže živaca, te ži-vimo darove agonije. Raspada se naše bi-će, naša zvezda ne postoji, a elementi nje-ne ekspanzije ostaju i dalje u krugu; uni-remo i ponovo živimo slike svoje bogate smrti. Ne mogu da zamislim medijaciju o-nih koji su rođeni da blago meditiraju, i da biološki završe ne igrajući nijednom u agoniji svojih živaca, niti trubeći himnu povratka.

Polako svi oni elementi prouzrokuju po-slednje naprezanje ožnog žice samrtni-ka da vidi. Agonija izgleda kao velika koncentracija onoga kome je rečeno da može svoju poslednju želju da živi koji trenutak velikog intenziteta. Sve se upi-uje iz svih snaga da probije koru indivi-dualiteta, i da pobegne sa broda koji to-ne, da proširi oblik i pređe granicu me-tamorfomozom. Otkud taj grč na licu vezanih za stub streljanja i oči stisnute pre hica! Oni zatvaraju oči i odlučuju se koji se-kund pre shvatanja živog konteksta. Pu-canji bije u prazno. To su kratkotrajne „sanjarije zaštite“. Biće se povlači u svo-je granice. Prvi put ono sasvim odlazi u svoja poslednja skloništa. To je nitna kon-zervacija. U takvom katizmičkom trenu-cima obo biće neće moći da vidi još jed-nom sliku svojih životnih vrtova. Kao ne-ki cvet čije latice padaju, čaura njegovog bića se brzo skuplja, i konzervira svoju praznu tamu u koju bije hitac. Zbog toga su ti trenuci zaštite vrlo važni. Bežeci od spolja ka unutra oni izgledaju kao svetlost poslednja, koja ostavlja za sobom noć, bez nove svetlosti.

Ali vratimo se prvim našim slikama. Sa spuštenim glavama kao cvetovi, prolaze dozivate slike. Za časak ovo novo dete, rođeno u smrti, vidi filmove i ulazi u platno, a tamo ga smrt neće naći. Smrt izgleda kao zavesa koja zaklanja pogled u buduć-nost. Ali, ona nije u stanju da zaustavi slike prošlosti. U prošlosti, eto, moguće je naći zaštitu od smrti. Biće je odbeglo u vrtove ovih slika, i smrt ga uzalud traži, pokušavajući da nađe pukotinu u platnu. Ali, smrt, mada je u toku živčovitosti do-lazi više puta, i izazvala paniku, i budila stari svet podsvesti i memorije, naše daleko oniričko biće, nije nikakvo inteligentno biće koje je u stanju da se nosi sa meha-nizmima sećanja; budućnost čovečanstva možda će jednog dana zavistiti od toga ko-liko će čovek moći da shvati veliku ulogu memorije i njenih slagalica, kao rezeti koje sadrže imunitet protiv smrti. Evo po-atske odbrane, koja trijumfuje vrlo krat-ko, ali vrlo intenzivno nad smrću. Poezi-ja je zato i prethodnica besmrtnosti. Ona „kazuje, svojim dodirima sa bićem memo-rije, u časovima kad dodirne ledeno krilo svesti čitavo biće umiruće, i kad se, za trenutak, usija čitava psiha. Tada ove zrač-ne slike, oslobođene, dolaze iz vrtova mla-dosti, iz memorije, i preljuju čitav prostor, aneksirajući biće, i tako da smrt dolazi za-prepčena nižijom opustošenom zem-ljom: sve je memorija odnela, sve je vraćeno u memoriju.

Mi smo u toku života izloženi toliko pu-ta ugasnuću i dolazili do njegovih ivica da i to putovanje može da bude oniričko. Nama nije žao što umiramo samo zato što je smrt fatalna po sebi. Nego zato što ima smisao putovanje kroz istoriju i vre-me. I mi vidimo da ne možemo zauvek biti uključeni u ciljeve egzistencije i stvar-nanja, kao što kaže jedan stih Branka Miljkovića, velikog pesnika agoničnih sli-ka:

I zato biće
Nedovršeno to putovanje započeto u našem
dublu.

Titlo Bilopaylović

NALIK TOPLOJ ZEMLJI

Odlučih na vaša vrata, ni gord ni poni-žan, noseći stine darove. Ali vam se svet-lobazuje mojih zjenica učini lažnim. Zalupiste vratima, jeknuše zvektiri, uda-riste teške katanice. Ostajem u čami, kost i koža, za kruhom ne poživem, vodu ne di-ram. Puštam da me zasiplje prašina i pau-ci sapinju u mreže pune rose, jer ja vas znam: nećete sebi odoljeti. Doći će i na vas samoća, razvaliti će daske crvotočine i katanice u rđu obraste, skupiti nje-gno praht moj u zlatnu kutijicu te učiti njime djecu ljubavi, bolje nego itim, bo-lje nego ikada.

VII

Rekoše da sam slobodan. Stoga odoh u bespuće da počnem iz ničega. Sve što učinih, učinih po NAUKU. Na kraju zido-vi bijahu ustrojeni, krov dignut, vrt za-sađen, vatra na ognjištu. Tek tada bi mi jasno da sam zarobljen. Jarost me obuze i zadnjom snagom me razvalih; ne osta kamen na kamenu. Čim sam pre-gorio počeh iznova, gradeći PREMA SVO-JIM SNOVIMA zdanja još nevidena. Zno-jem nahranih zemlju, tijelo mi uresile ožiljci, ali sam namicao novo drvlje i te-sao. Slučajnici udarahu u smijeh, a ja po prvi put bijah slobodan, premda je sve bio tek početak.